

૩૫૭૭

ગૌહંપાળા પ્રોઢાપતિ મહારાજા

ગોપીચંદ નાટક

ગાયન.

—૦૦૦—

રચનાર.

રણછોડદાસ ફકીરભાઈ

સુરત ખા. પ્રે. ના મેનેજર.

વેચનાર—સુરત નાણાવટમાં

બુકશેલર—મંચેરજી જમશેદજી પોસવાલા.

સુરત.

સુરત ખોદાબક્ષ પ્રેસમાં છાપ્યું.

સંવત ૧૯૪૫.

સને ૧૮૮૬

કિંમત ૧૧૧ આનો.

મૌડવંગાળા પ્રોદાપતિ મહારાજા

ગોપીચંદ્ર નાટક

ગાયન.

—૦૦—૦૦—

ઈશ્વર સ્તુતી—રાગ કટ્યાણ.

જય જગત પતિ, તારી છે નાકળ ગતિ;
શીશ નમારી સરણે ઊભા આપો સુખ મતી.
સદા રહાય ધરીને તાહરી, કરેછે વંદન બાળ;
ઈચ્છા પૂર્ણ કરજો હમારી, પૂરી દીન દયાળ. જય
પુખ્ત બળથી કષ્ટ નિવાણું, કલેશ પામે નાશ;
ગતિ ગુણને જ્ઞાન માગીએ, પાત્રો રાખે આસ. જય
પ્રતાપ તાહરો જગત માંહે, અકળ નામીછો આપ;
બ્યાપીક સર્વે રહીને પ્રભુ, દુર કરો પરિતાપ. જય
નાહનાં બાળ, કરી વહાળને, કરે વિનંતી પુર;
દુઃખનો ટાળક વુજ દષ્ટદેવ, શંકટ કરજો દુર. જય
વંદન વારંમ વારકરીએ, પાવ પાડજો ઇશ,
નમી પાય પ્રણામ કરીએ, તમને હો જગદીશ. જય

પ્રવેશ પેહલો.

(સ્થળ રાજ્યદરબાર. પ્રધાન, સેનાધિપતિ, વિજેશ બેસાંછે
અને કલાવંતી ગાયનની આરંભ્યતા કરેછે)

કલાવંતી— આજ સામ મોઢે લીયો—રામ.

રાજ તપો રાજ તાહર, વિશ્વમાં અચળ એ,
વિશ્વમાં અચળ એ, શુભ શાંતિમાં પ્રબળ એ. રાજ
ગોડ બંગાલો શહેર જેવો, દીકામા પ્રથમ એ,
છે નિતી સાથ ધર્મ. કર્મ વિશેષ જય થએ, રાજ
ધુન્ને ઘણાં રાજ રાજનીએને, પામે ભએ,
અતિ શુભ શાંતિથી, રેયત સદા એની ગે. રાજ

(કલાવંતી રાજના વખાણ કરેછે, એટલામાં રાજનું લસ્કર નીચે
પ્રમાણે ગાતું આવેછે, અને ત્યાંથી શીકારે જાયછે)

રાગ—પીલુ—તાલ—લાવણી.

રાજ ધુનો શીરદાર, એક બીનતી હમારી,
શીકાર કરને ચાલો એ રાજ, કરવો નાહીં વખત;
મરતે માનવ અપને શહેરકે, આપતો ખેડે તખ્ત. એકબી.
મગર મરત એ હોકે ખેડાં, બડા જનવર સિંહ.
રોકા મારગ કબીના છોડે. કેશે બચેગા જી. એક બી.
પાહાડકે આગે વોહ ગીરોહ કામ નીશ વો કંથ;
પડાપોકાર ગામકે માંહીં, ચલતે દુઃખીહે પંથ એકબી.
તરવાર પકડો હાથકે માંહીં, ઘોડે ઉપર હો સ્વાર;
દુસમન ઉપર ખેંચ લગાવો. હોખય દુકડે ચાર, એક બી.

ગોપીચંદ—ગોડ બંગાલો દેશ હમારો મંદુ મનાવતીપૂત,
ગોપીચંદ એ, નામ હે મરો, માફ જળ રજપૂત. એકબી.

પ્રવેશ બોળા.

(સ્થળ જંગલ રાજા સીંહનો શિકાર કરવા જાય છે અને સિંહને જાણીત કરવા સિંહનીને કહે છે.)

રાગ—ક્ષત્રી કલક કેમ લેશેરે.

ગાથીચંદ—જગા, જગાદે સિંહની નાર—સુતોરે સિંહ કેમ મારે
 નથી રાખતો એનો કંઈ બાર — સુતોરે,
 માટે જલદીશે સિંહ જગાય — સુતોરે,
 તપે લોહી ક્ષત્રી મારી કાય — સુતોરે,
 તાગ સિંહને કીચોદે પુકાર — સુતોરે,
 મારે ગામકે લોક દશ બાર — સુતોરે,
 માહરો શહેર બંગાળો ઠામ — સુતોરે,
 જગાય મારું ક્ષત્રી હોવે નામ — સુતોરે,
 નહીંમારું સોતેકો દે જગાય — સુતોરે,
 આગ બદનમે નાહી શમાય — સુતોરે,
 કરું દુકડા પચીશ આ વાર — સુતોરે,
 કદી છોડું નહીં ઉઠે કરું ઠાર — સુતોરે,

રાગ ઉપરનો

સિંહની—રાજા સિંહને મત તું માર—અરજ મેરી દીલ ધરોરે
 એછે જંગલનો રહેનાર—અરજ મેરી દીલ ધરોરે
 સિંહ મારનેકો લેવે રાજા નામ—અરજ મેરી દીલ ધરોરે
 ઉઠે ઝવાળાએ અંગ તમામ—અરજ મેરી દીલ ધરોરે
 રાજા કાહેકો સિંહને જગાડ—અરજ મેરી દીલ ધરોરે
 જગે સિંહનો ખાવેગા ફાડ—અરજ મેરી દીલ ધરોરે

મારે ગએહે કીતને રાજન — અરજ મેરી દીલ ધરોરે
 ઝોખી મરેહે રજપુત તન — અરજ મેરી દીલ ધરોરે
 કરો કટાર રાજ મ્યાન — અરજ મેરી દીલ ધરોરે
 પીછે હોના પડેગા હિરાન — અરજ મેરી દીલ ધરોરે

ગોપીચંદ—કેમ વાદ કરે માહરી સંગાય — સુતોરે,
 નહીં છોડું આવેલો એને હાથ — સુતોરે,
 જલદી સીંહને તારા જગાય — સુતોરે,
 કાહે વિલંબ ઠાલી એહ લગાય — સુતોરે,
 રંડી મતકર ખોહત યુમાન — સુતોરે,
 હોજ દુર મેં તોડું તેરા તાંન — સુતોરે,
 ચલ હોજ પું હયાંસે દૂર — સુતોરે,
 નહીં સમાતા ક્રોધી મેરા શૂર — સુતોરે,
 જગા જગાદે સિંહની નાર — સુતોરે,
 નહીં રખતાં મે હસકા બાર — સુતોરે,

(સિંહની પોતાનો પતિ નીંદ્રાવશ થયજોછે તેને જગાડેછે)

સિંહની—

રાગ દાડૂડી.

જંગલકો ખીસરામ, જગો મારે કંથજી;
 નિંદ્રાશે હોવે આરામરે જગો મારે કંથજી.
 રાજ આયો મારણકો-વે જગો મારે સિંહ,
 થર થર કંપે અંગમેરા જલખલ જાએ જી — જંગલ
 ગોપીચંદ રાજ આ ચડયો-વે-કરનંગી સમશીર;
 યોગરદમ શીપાઈ ખડેહે, ડાલેગા પુજકુ ચીર — જંગલ

(૫)

જલદી અખતો જાગતા-વે- કરતાં રાજ ધાવ;
 લડો રાજાકે સામને તુમ, ધરદો આગુપાવ—જંગલ
 મં કયા કરે નાર ખીછડું, કરકે કહેલી પૂકાર;
 ઉઠો જંગલ અખતયા હોવે, મારદેના પૂકાર—જંગલ
 (સીંહ ઉઠે ને રાજ ધા કરેછે)

પ્રવેશ ત્રીજો.

(સ્થળ રાજ મહેલ.)

રાણી—

ગજલ

દાશી મારી વાત પ્રીય દીક્ષમાં તું લમ;
 આજ માહેરાં પ્રાણનાથ આવ્યા કેમ નહીં.
 સજી રહી સનગાર સર્વે સોખીત માહેરા,
 કરી વિચાર જોની હવે દીક્ષમાં તાહેરા.
 મુજ શીર છત્ર વિના પ્રાસન કેમ કરે;
 ખબર લાવ દાશી વેલી ચીંતાથી હરે.

દાસી—

રાગ ઉપરનો

ચીંતા કરો દુર છઉ આપને હજીર,
 ખર્ચુ ભાવ રાખું બાઈ વાણી એ મધુર.
 નખત થયો આવવાનો આપ નાથનો,
 મીરજ ધરો બાઈ માંડી શાન્ત કામનો.

(રાજ ગોપીચંદ આવેછે.)

ગજલ

ગોષીચંદ—મેને કયા બુદ્ધમ તેરેપર—એરાગ.

દશેછે ઉદાશ મુંખ તાર—પ્રીયાવાહલી પ્રીયાવાહલી
કાધોછે શોક શામાટે—અરે કાલી, અરે કાલી
હશીને ખોલ સંગે માહર—પ્રીયા વાહલી, પ્રી.
ચીંતામાં મુંખછે તાહર—ઉડે લાલી, ઉડે લાલી

રાણી— સીહાનો કનરૈ.

ખોટાં વિચારે, દીલમાં ન લાવો;
પ્રાણજીવન એ, મુજને ખતાવો.—ખોટાં-ટેક.
ખાર તમારે, અંગમાં સાલે;
જાવો મુકીને, મુજને સતાવો.—પ્રાણ.
હું છું વ્યાકુળી, આપની દાસી;
મુજથી કાણુ એક જુદા ન થાવો—પ્રાણ.

ગોષીચંદ—

ગજલ

પ્રિયા મારી રહું છું, હું તાહરી પાસ;
યમશ ના ખારી, તું દિલમાં ઉદાસ
તુને જોઈ પ્રકુલીત રહેછે આ તન,
વળી બહુ પમાડે ખુશી મુજ મન.

રાણી— રામ ઈંદ્રસભામાં ગવાતી ઢબ.

ખારા મારા પ્રાણનાથ, હું દાસી ઢળવળી,
મુંબુ વાત એક અજબ, પ્રાણજીવછે બળી.

(૭)

માતા વાહલી આપની, મેનાવતી ખરે,
 પુંજ કરવા જાય નિત્ય, ચરચા લોક કરે.
 શેઠર ખઠાર આશન. કોઈ જોગીનું વિકાળ,
 જલંધર છે નામ તેનું, કહીએ જોવિ શાળ.
 માટે કંઈ ઉપાય કરો પ્યારા મારા રાજન,
 જોથી માતા બંધ પડે જીવાને આસન.
 હાથ જોડી મહું છું મારા વહાલા પ્રાણનાથ,
 દંડસાલે દિવમાં મારા, કહું નહી અનાથ.

ગોપીચંદ— પીતાજી આ ટોપ-એરાગ.

ખરે શમ્ભુ તારે પ્યારી મારી એહ
 રહિશ હું ઉપાયમાં ઘટતો જેહ
 માટે માહરી પ્યારી થઇશ ના ઉદાસ
 છોડીદતું ચિંતા, યા મનથી ઉલાસ

મહારાજ ગોપીચંદ મેહેલમાંથી જાય છે અને પ્રધાનની
 સલાહ, લઈ જલંધર જોગીને પોતાને ઘેર જમવાને જોલાવી
 લાવે છે જલંધર જોગી સમાધીમાં મહા છે, અને ગોપીચંદ રાજ
 સમાધિમાંથી ઉત્તર કરીને એક માટા કુવામાં ડોલીદે છે ને તે કુવો
 પુગ, નાંખે છે પાછળથી તેના ચેલાઓને ખબર પડવાથી કહાડી
 લઈ જાય છે.

(૮)

પ્રવેશ ત્રાથે

(સ્થળ મેનાવતીનો મેહેલ.)

સઘ્યર દુઃખ શું હાખશું-એરાહ

ગોપીચંદ—માત મેનાવતી માહેરી, નીર નેત્રની માહે;
એવડું દુઃખશું આવડી માહેરો પ્રાણ સુકાય—માત
હોય તેવું ગતાજી કહે, કહું છું જોડીને હાથ;
નીરઆંધાં ક્યાંથી નેત્રમાં, મારી વાલીરે માત—માત

મેનાવતી—પુત્ર ગોપીચંદ લાડકા, આજ મેઘ વરશે;
વાદલ ચઝાંછે પુરમાં, હવે પુટી પડશે— પુત્ર
દુઃખ નથી પુત્ર મુજને, તેમ નથી કાંઈ સુખ;
સુખનો સાગરછે દુઃખમાં, તેથી સુકાયે મુખ—પુત્ર

ગોપીચંદ—માત મેનાવતી માહેરી, નીર નેત્રની માહે;
ચિત્તામાંછોરે અતિ ઘણા, દેહ ગગણીત થાયે—માત
નથી ચડ્યા માતા વાદળાં મેઘ વરસેછે ક્યાંય;
પેઠીછે ચિત્તા શરિરમાં, માહેરો પ્રાણ સુકાય—માત

મેનાવતી—પુત્ર ગોપીચંદ લાડકા, ઉઠે અંગમાં જાળ;
ચોરી ચિત્તાની હું શું કહું, ભૂમી દીસે વિકાળ—પુત્ર
કહેવાતું એતા સહેજછે, પુત્ર કરવું મુશકેલ;
અંતઃકરણ માહેરું બળે, મિથ્યા જગતનો ખેલ—પુત્ર

ગોપીચંદ—માત મેનાવતી માહેરી, શરણે હું તારો જાળ;
માર ગમે આ કટારથી, ખોસી બેઠ તતકાળ—માત

સૂક મારી શું એવી થઇ, જેથી કરોછો રૂદન;
જેમ જેમ વિલંબ થાયછે, બડકે બળેછે આ તન—માત

મેનાવતી—પુત્ર મૂકીદે રાજને, લેતું બગવારે વેષ;
જંગલમાં જોગી થઇ, લોની ગુર ઉપદેશ —પુત્ર
જુઠો સા આ સંસાર છે, જુઠી મામાનો મર્મ,
પૂન્યને પાપતો સાથમાં, કયાંથી જાણોની ધર્મ—પુત્ર

ગાંધીચંદ—એશુ કહોછો મેનાવતી, માહરી વાહલીરે માત,
રાજ છોડવો મારીકને. નયી બીજોરે ભાંત—એશુ
નાની વયમાં આ કેરશો, માતા માહરી ઉપર;
બડકે બળેછે છાતી આ, હાય હાય ધમ્મર! —એશુ

મેનાવતી—પુત્ર મૂકીદે રાજને, ખોટો સંસારી એલ,
માયાથી અળગોતું રહી. પ્રેમ જુઠો મચેલ —પુત્ર
સંકટ દૂર તારા થશે, વહી પાંમશે સ્નાન,
માટે પુત્ર રાજ છોડીદે, કહયું માતનું માન—પુત્ર

ગાંધીચંદ—એશુ કહોછો મેનાવતી, મારી વાહલીરે માત,
-હૃદયમાં દુહાલી ઉઠીરહી જેથી થયોરે ઉત્પાત—એશુ
માતા વહાલ છોડાવે તું, આપો ઉલટીરે સીખ;
રાજ પાટછે આસ્વપ્નમાં, ધરધર મંગાવો બીજ. એશુ

મેનાવતી—પુત્ર મૂકીદે રાજને. હે અમાની તું બાળ,
લખ્યા વિધાત્રી લેખમાં, ફરે સીરપર કાળ—પુત્ર
રાજમપાટનું હવે કામશું, ધરો શંકરનુ ધ્યાન,
શુરેકરે તાહરી માવડી, નહિતો યાયછે હાન. —પુત્ર

મોપીચંદ—

લાવણી—ખંભરા.

કયાં કરે મેનાવતી માતા, કરે જોગી અને વિધાતા.
 હવે થયછે દુનીઆ કાળી, રડી મરશે આ મારી રાણી;
 લે ખંખર માહરી જગ દાતા—કરે જોગી.
 નથી બાત હવે મારોકોષ, રહેશે બહેન મારીકેમ રોષ;
 સવે મરશે ગોયા ખાતાં—કરે જોગી.
 માતા મહેનમાં ઉઠીડ તારાં, જે કમ લખ્યું હોય મારાં;
 તે કયાંથી મળે સૂખ શાંતા—કરે જોગી.
 છોડું જોડ બંગાળો આ દેશ, લઈ જગતજો હું વેપ,
 રોશે સમ્રાજાં રાજછોડી બતાં—કરે જોગી.
 જઈકરું સુરની બંદગી, પાને મોક્ષ મારી આ છંદગી;
 કટે દિન ગુર ગુણ ગાતાં—કરે જોગી.

 પ્રવેશ પાંચમો.

(સ્થળ બલંધરનો આશ્રય.)

રાજા ગોપીચંદ જોગીનો વેષ ધારણ કરી બલંધર નાથના
 શરણે બસ્યો. મેનાવતીએ. શોનાનું, રૂપાનું. અને લોહાનું, એવી
 લણુ માટનાં ત્રણ પુતલા કાનીફના કલા પ્રમાણે બનાવેલાં છે. તેથી
 ગોપીચંદને બલંધરનો સરાપ લાગતો નથી અને અમર થાયછે

ગોપીચંદ—

લાવણી

ગુરુ જલંધર (૨) હું સરણે આબોધું આળ;
 ક્ષાણુભંગુર આ દેહ ગણી, લો માહરી સંભાળ. ગુરુ૦
 હું ધરં દયાના (૨) હવે આપની રે હજુર;
 આદેશ ગુરુ પુકારે કરો અમર પાપથી દૂર. ગુરુ૦
 જલ ગયા પેહંજા (૨) પુતલા સોનેકા નામ;
 અમર મુજે કરો ગુરુજી, રહું આપ ખીશ્રામ. ગુરુ૦
 મેં નહીં ચૂકું (૨) નાથ જલંધર દયાના;
 મોહ માયાશે દૂરહે જાણ, નહીં નારીકા પાન. ગુરુ૦
 જલગયા દુસરા (૨) રૂપેકા પુતલાં નામ;
 કહ ગુરુજી પિનતી કરજોડી રહું, હું ધામ. ગુરુ૦
 ગુરુજી બચાવો (૨) પામું ત્રાહી ત્રાહી આવાર;
 ભવ અત્યંત લાગેછે ગુરુ, મુજ પર કરો ઉપકાર. ગુરુ૦
 જલ ડુગયા તીસરા (૨) લુહેકા પુતલા આળ;
 રહ્યા ગોપીચંદ એકલામેં, ભસ્મ કરી નવ નાંખ. ગુરુ૦
 અત્રેક પુકારે (૨) તરેગુરુ જલંધરનાથ;
 આશ અમરની રાખુકું હું, રહી આપણી શાય. ગુરુ૦
 અમર કીઆહે (૨) પુતલા ગોપીચંદ નામ;
 ધરં દયાના હું તારં, હવે રહું આપ ખીશ્રામ. ગુરુ૦

ગીતિ.

આ મિથ્યા નારિ સંભાર. મુકી ગુરુ સેવા નિત્ય માનું;
 કરે અભિમાન માનવ, દેહનો વૃથા ખરેજ મુંદળનું.
 નિશ્ચે કહંધું આ તન, ને ધનથી નિરચુણુ પામવા;
 છોડી અંગલો દેશ, ગુરુ નાથ અરણ્યમાં શીશ નામવા.

લાવણી.

(જે ચપલાને ચીતવું નીશદીન તે મુખથી બે દીલ રહેર) રાગઝે
 નાય જલધર આપકી બંદગી, કરં મેં તાહરાં સરણે રે —ટેક
 ફનીઆ છોડી મુકી માયા, રહૂ પાસ ગુર તારીરે;
 ઉપદેશ આપો નાય જલધર, મનહું દીધું આ ઠારીરે. —નાય૦
 અમર કાયા કીધી મારી, મુખથી વાણી ઉચારીરે;
 થયો હું ત્યાગી ભાગમાયાનો, ક્યાંથી હવે સંસારીરે —નાય૦
 જોગી થયોહ બગવા પેચીં, કરવુંશું નારી પ્યારીરે;
 જો સહ છોડી પ્રેમની માયા, ગુઝળ કરીછે અકારીરે. —નાય૦
 આપનાબોધને રાખી -હૃદયમાં, લઉં છું હું સ્વીકારીરે;
 નેથી તંત્ર મંત્ર જનશે આનંદમાં, શેવા કરં તમારીરે. —નાય૦
 (જલધર નાય ! ગોપીચંદને ઉપદેશ આપેછે. અને ગોપી
 અંદરાજ ગુરની આમાથી રાણી પાશે બીક્ષા લેવા જાયછે.)

પ્રવેશ છંદો.

(૨૫જ—રાણીનો મહેલ, રાણી મહેલના ઝરખામાં દાસીસાથે વાત
 ચીતમાં શુંથાયેલીછે. અને ગોપીચંદરાજ પ્રવેશ કરેછે.)

ગોપીચંદ—

રાગ ઝેમન કલ્યાણ.

અલેક પુત્રારં જો મેહેલકે માલી. અલેક, —ટેક
 બગવા લમાપકે આપોહ જોગી, બીક્ષા દેવા મોરી માણ=અલેક
 આંધ બરીહે બગચીશી ઝોળી, દર મુજે કરો નાણ=અલેક

રાણી—(અન્યથા થઈને) રાગ કંગનવા મારા કરશે શરશે ગયોરે.

દાસી તું જોની નિલિજ યોગી કોન આવેરે
ધસ્યો અંદર આવેરે, મર્યાદથી કાંવેરે,
જ્યા પૂછ ઝડપથી બેની શું અકલ ગમ્મં એની,
આવેછે મેહલ માંહે કરતું દુર તે ને રે —દાસી૦

(દાસી મેહલની બાહર આવી યોગીને કહેછે.)

દાસી— ગજલ.

અરે જોગી તુજને સરમ છે કે નહીં,
આવેછે ધસ્યો તું આ મેહલની મહીં,
નિકળ દૂર અહિંથી, અરે જોગી બાળ.
ફરેછે શું સીરપર તાહરારે કાળ.

ગોપીચંદ—

ભૂંડી દાસી દીલમાં જરા કંઈ વિચાર,
બીક્ષા માગે જોગી હું મેહલની બાહાર,
નહિં કામ દુમરા બીક્ષા બાંદી લાવ,
બાલે વેણુ કડવા લાગે દીલમા ધાવ.

(દાસી, રાજાની કાન્તા જોઈ, ઘણી દીનમાં પસ્તાતી. ગાલપર તમાચા મારેછે. અને રાણીને ખબર કરેછે.)

દાસી— રાગ કંગનવા મારા કરશે શરશે ગયોરે.

શું કહું બાપ રાજાએ એ જોગી ક્યાંથીરે,
નીર્મિ છખી સારીરે, ગમ્મં શુદ્ધી મારીરે,
જ્યા જુવો મારી બાપ—છે ગોપીચંદ દુઃખદાઈ,
મહેયાંછે વચ્ચ ભગવા, લીધી બાધે ઝોળીરે —શું૦

રાણી—શું! બકેછે દાશીરે, અપાઉ તને ફાંસીરે,
કેમ રાજાનું લેયવું નામ—દઉ જીમે તાહરી દાંમ,
આ શળગી ગયું તંન, વાત તારી યુનારે —શું.

દાશી—નથી મને શાન્તિરે, રાજાની જોઈ કાન્તીરે,
તમે આલો મારી સાથે—ઝટ પકડો મારો હાથે,
જોગીને વેષે આબ્યા બાધ ગોપીઅદરે. —શું.

(દાસી રાણીને મહેલ બહાર લાવેછે. રાણી યોગીના વેષમાં
રાજાને જોઈમૂર્છાંગત થાયછે. અને થોડી વારે શુદ્ધીમાં આવેછે.)

રાણી— શોરઠની ગજલ.
કેમ બેખ ધર્યો પ્રીતમ તમે, જોઈયર થર અંગ માફ બુજે—ટેક
શું વાંક મારો જે ક્યો. જેથી વેષ યોગીનો તમે ધર્યો,
હાય સળગી આગ બદનમાં પ્રાણુન થજી શી રીતે બુજે—કેમ.
પીયુ રાજ પાટ સૌ ભાગીને, કેમ આબ્યા લઈ વેષ જોગીને,
તકસીર મારી શું એવી થઈ, પીયુ આપ વિના ક્યાથી શુજે—કેમ.
શું એ વાત બની ખેદમાં, ક્યાંથી આબ્યા આવા વેશમાં,
નવ હાણુ એક મુકું તને, પ્રાણુપ્યારા આગ ક્યાંથી બુજે—કેમ.
ગોપીઅંદ—

બરવાની હુમરી.

વાંક જે એમાં નહીં તાહરી કાંઈ,
કહુ શું તુંને આ, કમે ક્યો જોગી—વાંક,
મારા કર્મમાં જોગ લેવાને,
પૂછો નહીં મુજને હવેરે કાંઈ—વાંક.
જૂડી માયા જાણી જગતમા,
જોગ લીધો મેં જગલ માંહી—વાંક.

રાણી—

રાગ- જકડી પરજ.

જેમ રાજ આઉતારીને, ખેલો દાશીના સંગજ.
 અખલા નારી રાજ આપની, કોણ રાખે હમંગજ.
 નવજોગ હ્યો બાળા વેષમાં.
 નાની ઉમરમાં નારને, મારો જીવતી દારજ.
 ચણ ચણ બજોછે આ કાળજી, મારું હૈયાના દારજ.
 નવજોગ હ્યો બાળા વેષમાં

ગોપીચંદ—

નથી રાજ મૈયા તાહેમ. છોડ્યો બંગાળો દશજ.
 માયા સંસારી લાગીને, પેહરો ભગવો આ વેષજ.
 ભીક્ષા માંગે જોગી બારજે.
 પ્રેમમાં રાણી પેસતાં, પડે દુઃખનો તે મારજ.
 દયાન શંકરનું તે ક્યાં રહે, જૂઠો સમજો સંસારજ;
 ભીક્ષા માંગે જોગી બારજે.

રાણી—

મૈયા મૈયા કંથ નવ કહો. છું હું આપની નારજ.
 દયા લાવો પીય અંતરે, પડે દુઃખ અપારજ.
 નવજોગ હ્યો બાળા વેષમાં.
 નાની વયની નારજી, છો શીર છત્ર નાયજ,
 આપ વિના તો જીવ્યા, થાય મારો ઉપાતજ
 નવજોગ હ્યો બાળા વેષમાં.

ગોપીચંદ—

નાર કોની આ જગતમાં, કોનો શીરછત્ર નાયજ,

નથીરે રાણી કોઇ કોઇનું, નહીં આવે કોઈ સાથજી.
 ભીક્ષામાગે જોગી બારણે.
 ચોખ મળ્યો માહરાં કર્મનો, લખ્યાં છઠકેરાં લેખજી,
 દોષ શું દઢ બહાલી માતને, આપ્યો જોગીનો વેષજી.
 ભીક્ષામાગે જોગી બારણે.

રાણી—

નિર અપરાધિ નારિછું, કરો કાંઈ પણ વિચારજી.
 હાથે કરી પડો પાપમાં, નવ મારોની મારજી.
 નવ જોગ લ્યો બાળા વેષમાં,
 કઠણુ તહય ક્યાં આપતું, ઉમા મેહલની બાહરજી.
 દાસી તમારી ટળવળે, કરો મુજપર ઉપકારજી.
 નવજોગ લ્યો બાળા વેષમાં.

ગોપીચંદ—

મૈયા છોડીદ તું માહને, લ્યો પ્રભુ કેરું નામજી,
 જંગલ તણા જોગી હમે, નહિ નારિતું કામજી.
 ભીક્ષામાગે જોગી બારણે.
 આપ ભીક્ષા રાણી મુજને, રોષે થશે ગુર નાથજી.
 વખત થયો ધણો મુજને, માની લેની મારી માતજી
 ભીક્ષામાગે જોગી બારણે.

રાણી—

નાથ માહરા કોને આસરે, મુઠી જાવો આ વાસજી,
 જોગન થઇ સાથે હું ફરે, રહીશ આપની પાસજી.
 નવજોગ લ્યો બાળા વેષમાં.

અંદ્ર વિના જેમ રાતડી, કેમ કરીને શાભાયજી,
પ્રાણ સુકે માહરાં કંથજી, લાગે અંતરમાં બાયજી.
નવજોગ હ્યો બાળા વેષમાં.

ગોપીચંદ—

દેતી હોયતો દેદભીક્ષા, મત હઠ કરના નારજી,
દીન વચન બતાવના, જાવું યુદ્ધની હું લારજી.
ભીક્ષા માગે જોગી બારજી.
રાણી કંથ કંથ શું કરે, જોગી કરજે પુકારજી.
વિલંબ લાગે મૈયા મુજને, છોડ મનના વિચારજી.
ભીક્ષામાગે જોગી બારજી.

રાણી— (રાગ સીતાજીના મહિનાનો.)

પ્રાણજીવન મુકી અહીં તમે કેમ મુનેઆ મહેલમાં,
બળે છાલી ભડકે આજ, જશો તમે શહેલમાં.
ચારા નાથ પાડીશ મારો દેહ, ન્યારા થશો મુજથી.
તોડી કીર્તિનો ને કોટ, છૂટું રે કેમ તુજથી.
માહરાં નેનનાં તારા તમે આમ, કરો નહીં કંથજી,
થાવો અથ વિનાના આપ, ચાલો ક્યાં પંથજી.
યોગી વેષ ઉતારોની કંથ, છોડો નહીં રાજને.
છુંડું અર્ધાંગના અનાથ, શીશરે ધરો તાજને.
લોએ વન તણું રે હાય નામ, જીવ જોળા આપજે,
મારાં શીરછત્રોની આપ, પ્રાણ આ શુકાયજે.
દયા બાવો હવે કાંઈ દીલ, બાળે વેષ આપજો,
કંઈ જ્યુલમીનાં લીધારાજ, વેરીના પીયુ આપજો.

સમક્ષે પાડીછે હરનાલ. દુકાને સહ ખંધ થઈ.
 પડ્યો નગરમારે પોકાર. દશા તો દુખી ગમ.
 (રાણી પાસે ભીક્ષાલઈ ગોપીચંદ જાયછે. રાણી મૂર્છા ખાઈ પડેછે.)

લલિત છંદ.

અરર ! સ્વામીજી, પ્યારતોડીને, ન્યારારે થયાં, પ્રાણુ જોડીને.
 દુઃખરે આવડુ. બાળી વયમાં. ઝવાળા દુખના, ઉરે લહ્યમાં.
 સુખ પરંપરા, જાણુતી હતી. મુજ સ્વામી તણી, જોઈને ગતિ.
 વસ્ત્ર માહેરા. શુંય કામનાં અરર દેશની ખાઈ નામના.
 છરર, છાતી આ. ફાટી જાયરે. અરર ચીનડુ, કંપે કાયરે.
 અહર નિશઘડી, જોતી વાટડી, શુંકરં અરે વિધાત્રિ મુજનડી.
 મનતણી ઇચ્છા, મનમાં રહી, અરર પ્રાણુથી, વિનુટી હુંથઈ.
 ગતિછે ઇચ્છરા, તારામાં અતિ, મુજ પ્રાણુનાયની ફેરવે મતિ.
 જ્યોત માહેરા, દીવશ જાયરે. ઇચ્છાતે માહેરી પુણ્ય થાયરે.
 માટે ઓ પ્રભુ, થા શરણુ રે, પાથે આબુંછે મુજ મરણુરે.

પ્રવેશ સાતમે.

સ્થળ--ચંપાવતીનો મહેલ.

(ચંપાવતી નીદ્રાવશ થયેલી માલમ પડેછે. અને દાશી પવન નાંખેછે.)

ગોપીચંદ—(પ્રવેશ કરીને) મતકર માન ગુમાન—એ રાગ.

ચંપાવતી માહેરી બહેન, ભીક્ષા વેલી લાવ જોગીહું—ટેક.
 તારે કામજકાય મારી રહીછે, સુખ રહ્યો મુજ માથેરે ભીક્ષા.
 ઇચ્છા ઇચ્છસ્તી મુજને પ્રગટી, તે જીવ મોક્ષની માહેરે—બી.
 બેળ લીધો હું માઈને તેરે, બેહેન ઉમંગ આજ થાયરે—બી.

(દાશી ઉઠીને જોગીને કહેછે)

દાસી—

રાગ હોરી,

અડખંગ જોગી તું આંહે, કરેછે કેમ પુકાર— ટેક.
 બાધ મારાં થયાંછે નિંદ્રાવશ, બોલ કરીને વિચાર;
 માંગે ભીક્ષા તું બહેન કરીને કહોની મુંને આવાર—અડ.
 નામ અંપાદે મુખથી બાપે, દુઃખી દીશેછે અપાર;
 માટે જોગી કહેની તું મુજને, દીશેછે રાજ કુમાર—અડ.
 માંગે તે આપું ભીક્ષા તુજને, મારા ગલાનો હાર;
 ધન માલ આપું માફ હું જોગી, કહેતાં લગાડો ન વાર—અડ.

ગોપીચંદ—

લાવણી

અરે તકરાર કરેછે દાશી આંખની અંધી,
 માહરી બહેનને ઝટ જગાડ બડી તું અંધી.
 તજ જાડ અંગાળો શહેર, થયોછું જોગી,
 જાણી ખોટા સંસારી ખેલ નથી હું જોગી.
 અહલેક પુકારું મહેલ માંગુંછું ભીક્ષા,
 કરી તુચ્છ મુજથી વાત લેશે તું શીક્ષા.
 લગી આગ મુજ બદન શુંણી વેણુ તારો,
 લાવ દાશી જઈતું ભીક્ષા મુકોની વિચારો.

(દાશી ઘણીજ સરમંડી પડી જાયછે અને રાણીને ખબર કરેછે.)

દાસી—

બીહાગનીગજલ.

અહો બાધ ઉઠોની તમે છોડી ને આનંદ,
 જોગી વધે આઆછે આપના રે ગોપીચંદ.-અહો,

ધાણા કરેછે તે પુકારે ધુણ હુંતો રહી,
થાવો બાધ સાવધ તમે ત્યાં પુછોની જાણ.

રાણી—

ભેરવી મજલ.

અરે ક્યાંથી એવું તું કાઢે કઠણ વચન,
બોલે વાત સ્વમાની સળગેછે મારું આતન.
ખડો જોગી તેને તું કહે મારો કેમ વીર,
નથી રહેતી મુજને જરાએ દીલમાં ધીર.
દુબ્ધ દાશી શું વદે તારી જીભ સંભાળ,
નામ હ્યે ગોપીચંદનું ઉઠે અંગમાં જાળ.

(અંબાવતી મેહેન બાહર આવેછે અને ગોપીચંદને જોઈ કહેછે.)

અંબાવતી—સૌમિત્રી શોચનો ત્યાગ કરો હવેરે.-અરમ.

ગોપીચંદભાઈ તમે, ક્યો શું આ કેર,
લઈ વેશ જોગીનો, આબ્યા મમ ધેર. —ગોપીચંદ,
અરે બાધ શું સુજશું, ગોડખંગાળો તજ,
લીધાં ક્યાંથી આવાંતમે, ભગવાને બજ. લઈ
અમુલ્ય પસ્ત્ર કીધાં, કયા મનથી દુર,
જાય છોડી બહેનનેતું, આ પંખી ચતુર. લઈ
તજ રાજ રાણી સર્વે, થયાં કેમ આમ,
ચાલીઆવ્યા મુકી રથો, ઘોડાઓ તમામ. લઈ
સાચુ ભાઈ કોનેકારણ, ધર્યો જોગકેમ,
વીસારી દીધો વીર માતુનો કેમ પ્રેમ. લઈ

ગોપીચંદ—અંદ્ર મુખીને એકલી છોડીને હું આબ્યોઆહી—રાગ

છોડી પ્રેમ મેં માતુનો, પેતી હવે જોગી થયે,

જુડી માયાછે જગતની, જાણી બોધ મેં લહ્યો—ટેક

દોષદઉં મુજમાતને, એતો જોગી-કમેં ગ્રહયો,
 લખ્યાં વિધાત્રી લેખજે, નહીં સંસારી હું રહયો—છોડી
 માટે માહેરી બહેનતું, છોડી ચીંતાને થા ઉલાસ,
 કમેં ખ્યું હોય માહેરા, ભગવા પેરી જોગીબયો—છોડી

ચંપાવતો—

ખંબરો રાગ.

ખંધુ મારા છોડો મુખાધ, વાંલી માત જનેતા બાધ;
 ક્યાં તજો ખારશો રાણી, મુકી ખેડાં સઉ અનપાણી;
 આતું કરવું ઘટે વીર નાહીં—વા'લી૦
 જોઈ યોગી વેશમાં તુજને, ઉઠે જવાળા અંગમાં મુજને
 બાધ બમવાં ઉતારો આંહી—વા'લી૦
 રાજ્યજેતાં સ્થીતિ વિચારો, પ્રજા દુઃખમાં દુભાવી નમારો;
 ખેસો રાજ્યાશને હવે ચાહી,—વા'લી૦
 તમે દયા કરોછો આ કેવી, બાધ રજલી મરેસા તેવી;
 થાય રૂદન મહેલની માંહી,—વાલી૦
 વેરાગ લીધે થું થાએ, તેથી રાખો મનની માહે;
 યાકીનથી મળે સુખદાઈ—વા'લી૦
 ટળવજેછે પ્રજા તમારી, ખંધું દીલમાં જોતું વિચારી.
 રાખો રહેમની વીર સચાઈ—વા'લી૦

ગોપીકંદ—

રાગ. સૌરઠ.

વિચારો ખે'ન ચંપાવતી, કરવું ઘટે એ કાજ;
 મન વિષે દીધોછો મને, ત્યાગેલું સોપો રાજ,
 કદપાંત તારું જોઈને, આવેછે મુજને દાઝ —વિચા૦
 શીરુ એછે કહેવું તારું, અંતરમાં લાગે ધણું;
 અનુભવ આપે જો કદી, શુદ્ધ જલદર આજ —વિચા૦

હતાશં વૈરાગ્ય ભગવો. ગુરુ આજ્ઞા જો દીયે;
તત્કાળ મારી ખેન કરીશ, ધામણ થાયે રાજ — વિચારો

શિખરણી.

કરેલું જે ત્યાગ પુનરપિ અહિંવા અયોગ્યછે,
તથાપિ તાહાશં, કથન કરવું તે અવશ્યછે.
પડેલા અસાની, જનમન યંવા શાંત કંધીજો
ગુરુ સ્વામિ જલધર કરે અનુભાદ કંધીજો.

ચંપાવતી— રાગ. લઈ શીખ તમારી.

લઈ બંધુ આજ્ઞા તત્કાળ, ગુરુની પાસેરે,
ખેશા રાજ્યચત્રને શાંણાવીર, ખુશી સર્વે થાશેરે.
શક્તિ મુકી પ્રભુએ ઘણી વિચારમાં ફાવીરે.
ધન્ય ધન્ય બંધુછે આજ, દયા દીલ લાવીરે.
કર્યો ખોટાં હતાં જે વિચાર, સારાં તે આગળરે.
લખું ભોજનધને મારીજે, હર્ષિત શુભ કાગળરે.
જેથી ખુશી થશે સૌજન, પ્રજ્ઞમાં ખુશાલીરે.
મુકત થાશુ દુઃખથી જરૂર, બંધુ મારા ભાલીરે.
આપ દુઃખથી દુઃખીછે પ્રધાન થાશે તે ઉમંગરે,
આયે પ્રભુજી સઘળાને મુખ, શાંતિ બહુ અંગરે.

(ગોપીચંદ ભીક્ષા લઈને ગુરુ પાસે જાયછે.)

પ્રવેશ આઠમો.

રથજી—ભોગીઓનો આશ્રય ભોગીઓ ગાયછે,

નાથ કસે ગજકો બંધ છોડાયો—રાગ.

હરી ભજ ભજન મે લેહ લગાઈ—ખેવાર

દીનમીન પળતાં હરીની ગમતમાં, સમયરે ખીના મુકતી નાહી;
જો સમયરે કોઈ હરી ભજનકું, મુકતી ઉસીકે માઈ—હરી.

ભાવશે પુનઃ ભક્તકો સખકોઈ, દીલમે રખો સચાઈ;
 સંસાર હે કૃતી રહેત માયાને, કોન પિતા કીસકી માઈ—હરી૦
 હર હર શંકર દીલમે બસાવો, માન ધરો મન માંહી;
 ઉરમાં રાખી પ્રભુ, પ્રેમથી પીશે, ગંગાજળ આ ચાહી—હરી૦

અધાં રાજના માણસો ગાતા આવેછે.—મરશીયા.

હાયપ્રાણુ આ જશે હવેતાં હમારો,—જશે હવેતો હમારો;
 કરી મેહેર જોગીરાજ ઉગારો રે હાય—(ટેક)
 ગુરનાથ જલંદર આ તાહરે હમે સણે આવ્યાછે આવારે;
 ઉર લાગી પ્રજને ઉગારોરે—હાય પ્રાણુ આ જશે૦
 કયાં કરો બંગાજો ધુલધાણી, ગોપીચંદ ગોપીચંદ પ્રમાણી;
 નિકળે સૌના મોઢાથી એ વાણી રે—હાય પ્રાણુ આ જશે૦
 આવશે રાજજો ચઢી કોઈ વેરી, પડી ગાછે સુની સૌ કચેરી;
 રૂવે રાણીઓ બાલ વિખેરીરે—હાય પ્રાણુ આ જશે૦
 વરસ આરોની રાણી તમારી. બેઠી શ્રંગાર સરવે ઉતારી,
 જોઈ છાતી ફાટી જાય હમારીરે—હાય પ્રાણુ આ જશે૦
 વંદન કરીએ માહારાજ તમારું, ખોલો દ્વાર કીસમતનું હમારું;
 સોંપો રાજ ગોપીચંદને પ્યારરે—હાય પ્રાણુ આ જશે૦
 નાથ સુખ પ્રજમા તે થાયે, ગોપીચંદની જે કીરર્તિ ગવાયે;
 હૃદય આગ અંતરમાંની જાળેરે—હાય પ્રાણુ આ જશે.

જલંદર—(અધાને સાત પાડીને) ઈંદ્ર વિજય.

મન પળે ધરી ધ્યાન અહોનિશ, તંન દયા ગોપીચંદ હમારે;
 જે જશવામી તે હરતાંદન, પ્રજાદિશે દુઃખમાં બહુ બારે,
 તેમજ આળકી, રાણી વરસજ, બાર તણીને એહને કાહવે;
 એસઅઠા બગલાંહેજો પાપ હઉં સજ્જ કરી ગોપીચંદકુબાવે.

(૨૪)

ગોપીચંદ—

રાગ ધનાશ્રી.

કૃપાનો જય થયોછ, નાથ તારી કૃપાનો જય થયોછ,—ટેક
મુજને સ્થાપો ગુર જલંદર, આપ આમાને રહયોછ-ના
રાજ્યપદ હું વારણ કરવા, ઇચ્છા ગુરની લહયોછ-ના
સફળ જનમારો સફળછે મારો, કરુણા નિધીમાં સહયોછ ના.

(ગુર જલંદર પોતે ગોપીચંદ ગજને રાજ ગાદીએ બેસા
ડછે પ્રતિહાર મોટાં અવાજથી નેકીનો પુકાર કરી રહેછે.)

તમામ પાત્રો.

છેજન પાલક ટાલક એ રાહ.

જે મન ચળતાં પળતાં ઉપજે...બેવાર

ધરી રહેમ મોટી જલંદરે.—

હમપર સારી દયા કરી,

નાથ જલંધર પ્રેમ ધરી,

મદદ આપની ખરી શરી,

ગુર રંક શેવક ઉપરે— જે મન

સત્ય ચહયો દીક્ષમાં સજ્જન—બેવાર

કપટ કામથી દુર રહી.—

નિત્યે ધરજો મિતમાં એહ

નાટક રૂપથી સારછે તેહ,

ટુંક બુદ્ધીથી કાઢો નેહ,

તમ સાહેબના આસરે—જે મન

નિત્ય આશરો આપો આમ—બેવાર

માનીએ છઠ્ઠાએ આભાર.—

લાગ્યે બુલની મારી હમો,

સજ્જનો લેજો વીચારી સમો,

પધારશો ખીજે બેલ તમો,

રાખીએ આશ તમ ઉપરે—જેમન. સમાપ્ત

